

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 17. IX. 2007.

Prihvaćeno: 10. XII. 2007.

UDK: 811.163.42'374

030.01(497.5)"1930/..."

Prilog razumijevanju leksikografije i enciklopedije u modernoj hrvatskoj kulturi

Vlaho Bogišić

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

SAŽETAK: Autor razmatra položaj i značenje leksikografije i enciklopedije u hrvatskom društvu općenito, a posebice u hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj zajednici, dovodeći ih u kontekst institucionalizirane skrbi s jedne strane, te nedostatka javne i kritičke rasprave o tome što enciklopedija i leksikografija znače s druge. Posebno se analiziraju pokušaji zasebnoga poticanja takve rasprave u stručnoj periodici. Budući da se u članku zadaća enciklopedije razumijeva i kao širenje općega znanja u društvu, okosnica je zaključivanja u javnoj percepciji leksikografije i enciklopedije, odnosno njihove javnosti. Također se razmatra povijesni razvoj leksikografije u Hrvatskoj u promatranome razdoblju od 1930-ih u smislu njezina utemeljenja kao zasebne (znanstvene) discipline, terminološki aspekti toga pitanja te njezin položaj u suvremenom znanstvenom sustavu.

Ključne riječi: *leksikografija, enciklopedija, Miroslav Krleža*

Može li se u kulturi sa sedamdesetogodišnjom tradicijom organiziranoga leksikografskog rada – kakav kontinuirano postoji u Hrvatskoj¹ – postaviti pitanje što je to enciklopedija, bez sigurna odgovora, i je li vrijednosni sustav takve kulture, ako je tomu tako, razgovijetan i stabilan na način koji je upravo enciklopedija trebala omogućiti. Probleme s razumijevanjem enciklopedije i leksikografije u hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj zajednici te društvu uopće nije jednostavno pokazati, sama skrb za organizirani, institucionalno potkrijepljen leksikografski sustav protuslovi takvoj pretpostav-

¹ Oblici organiziranoga leksikografskog rada u modernom smislu datiraju znatno ranije, posebno u izradi rječnika. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti započela je tako 1880. izdavati *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* (sv. I–XXIII, Zagreb, 1880–1976), a Hrvatski pedagoško-književni zbor 1895. *Pedagogijsku enciklopediju*. Bibliografski institut sa sjedištem u Zagrebu objavio je 1925–29. *Narodnu enciklopediju srpsko-hrvatsko-slovenačku*, sv. I–IV, za koju su hrvatski stručnjaci priredili veći broj monografskih enciklopedijskih priloga. Ipak, sustavni leksikografski rad koji obuhvaća standardne oblike i izdanja započinje polovicom 1930-ih, kada u Zagrebu izlazi *Leksikon Minerva* (1936) te započinje priprema *Hrvatske enciklopedije* (sv. I–V, 1941–45), a od tada u Hrvatskoj djeluju i profesionalni leksikografi.

ci², a i velik broj leksikografskih izdanja, enciklopedija, leksikona, bibliografija, atlasa i drugih priručnika široko je rasprostranjen u obrazovnim i drugim oblicima kulturne nadgradnje, štoviše uz temeljna izdanja trajno su prisutne druge leksikografske inicijative³, čime se širi i popunjava stručni obuhvat, ali i razvija konkurentnost. Enciklopedije su, napokon, na određen način simbolička legitimacija hrvatskoga društva – kada se uopćeno govori o kulturnoj razini ili razlikovnim standardima, podrazumijeva se upravo enciklopedijska kapacitiranost, kulturna autoreferencijalnost društva počiva često na predtekstu enciklopedije. Pa ipak rasprave o leksikografiji, stručne ili javne, gotovo da i nema, zbroj enciklopedijskih svezaka kao da nadilazi opseg bibliografije rasprava o leksikografiji⁴, a ako se iz nje izluče prilozi o nacionalnoj leksikografskoj baštini⁵, jedva je moguće povezati tako bogatu leksikografsku produkciju s tako oskudnom elaboracijom pretpostavki i načela na kojima se zasniva te s kritičkom procjenom rezultata.

Javno širenje znanja, transfer općega znanja u društvu, u samorazumljivoj je intenciji enciklopedije, pa je javnost kao oblik »označivanja osobitosti enciklopedije modernoga doba«⁶, uz jezik, identitet, znanost i ustroj leksikografskoga sustava, jedno od raspravnih čvorišta ovoga rada. Problem izostanka kritičke rasprave upravo kao pitanje javnosti leksikografske inicijative postao je tako očit kada je enciklope-

² Od 1940., kada je uprava Banovine Hrvatske preuzela garanciju za djelovanje Konzorcija Hrvatske enciklopedije, u Hrvatskoj, bez obzira na promjene društvenoga poretka, postoji središnji, javni leksikografski zavod.

³ Naklade enciklopedija i leksikona znatno su veće od drugih izdanja, uključujući beletristiku. Stručnu i društvenu utemeljenost potrebe za leksikografijom pokazuju također izdanja izvan programa nacionalne institucije, ponekad i s diskretnom korektivnom porukom; primjerice, dok Hrvatski izdavački bibliografski zavod 1941–45. objavljuje *Hrvatsku enciklopediju* (sv. II–V) i druga leksikografska izdanja, mimo njega izlazi enciklopedijski zbornik *Naša domovina* (sv. I–II, Zagreb, 1943), uz vrlo opsežan niz enciklopedija i leksikona Leksikografskoga zavoda u jugoslavenskome socijalističkome razdoblju (1954–90) izlaze također prvo *Sveznadar* (Seljačka sloga, Zagreb, 1954) pa dva izdanja *Priručnog leksikona* (Znanje, Zagreb, 1959., 1967) i *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture* (Školska knjiga, Zagreb, 1980), a nakon 1990. *Hrvatski leksikon* (sv. I–II, Naklada Leksikon, Zagreb, 1996–97) te niz leksikografskih izdanja Školske knjige (*Veliki školski leksikon*, Zagreb, 2003) i drugih nakladnika; Matica hrvatska u Zagrebu 2000. objavljuje *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije* Vladimira Bitija, leksikografsko djelo predmet kojega su književne i kulturne teorije.

⁴ Samo je Leksikografski zavod od I. sv. *Pomorske enciklopedije* 1954. do IX. sv. *Hrvatske enciklopedije* 2007. objavio 178 svezaka leksikografskih izdanja iz temeljnoga niza na hrvatskom jeziku.

⁵ Usp. zbornike skupova *Suvremena znanost i enciklopedije*, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991; Znanstveni skup u povodu pedesete obljetnice Leksikografskoga zavoda, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. X, Zagreb, 2000. Usp. također razgovor Hrvatski leksikon, Kolo, V/1996., br. 4, str. 197–218. Leksikografski zavod Miroslav Krleža organizirao je, u suradnji s leksikografskim odjelom Bugarske akademije, u Zagrebu 2005. stručni skup o leksikografiji u tzv. neglobalnim jezicima, uz sudjelovanje leksikografa iz Bugarske, Estonije, Irske, Poljske i Španjolske (Katalonija). Skup nije pobudio veću pozornost struke ni javnosti.

⁶ Antun Vujić, *Razvitak enciklopedistike i enciklopedijsko vrednovanje*, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991., str. 39–40.

dija dosegla potrebnu razinu vidljive prisutnosti u društvu, kada su bile završene prve opće i stručne enciklopedije⁷. U javnosti »jedva da je išta određenije rečeno i o samoj općoj koncepciji, a nekmoli o potanjim obradbama i razradbama. Uz to se i nekolicina onih koji su u tuzemstvu rekli koju o enciklopediji, najčešće zadržavahu na drugorazrednim pojavama, kao što je primjeren ili neprimjeren omjer članaka ili struka, što netko jest a netko nije obrađen«⁸. Sve kada one imaju i ozbiljne nedostatke te premda raspravljati o enciklopediji podrazumijeva kulturnu odvažnost i upućenost, »o njima se govori pretežno potajice, u obliku stolnih zamjedaba, umjesto da se piše kritički i dokumentirano«⁹. Problem javnosti bio je u doba afirmacije enciklopedije u Hrvatskoj povezan s društvenim ambijentom u kojem je ona doživjela rast i s pokretačkom snagom njezinih ciljeva. Leksikografija, doduše, »uvijek ima posla s javnim prijenosom znanja, ili čak s izgradnjom onog znanja, koje se zatim često tretira kao javno znanje«¹⁰. No u to doba nije riječ tek o tome da bi prihvaćanje znanja bilo opterećeno »suprotnostima što se manifestiraju u koegzistenciji različitih interpretativnih modela«¹¹, što ponekad uključuje i »osobita društvena opredjeljenja«¹², nego i ograničenjima što proizlaze iz shvaćanja »društvenih znanosti kao ideoloških izraza zbiljskih procesa«¹³. Premda bi ideju o enciklopediji koja se temelji »na prosvjetiteljskoj ideji napretka, univerzalnoj racionalnosti, pluralizmu i neutralnosti prema različitim tradicijama i koncepcijama dobrog života«¹⁴ također trebalo razmatrati s obzirom na ostvareno a ne moguće, enciklopedija je doista javna tek kada javnost vrednuje njezino djelovanje, enciklopedija je s korisnikom u interaktivnom odnosu, stoga i jest »duhovno-znanstven iskaz javnosti«¹⁵, u korist koje djeluje.

Za pokretanje i održanje javne rasprave o enciklopediji nije ipak dovoljna sama enciklopedija, niti su za takvu raspravu otežavajuća tek opća ograničenja što mogu

⁷ Prve završene stručne enciklopedije bile su *Pomorska enciklopedija*, sv. I–VIII, Leksikografski zavod, Zagreb, 1954–64., i *Muzička enciklopedija*, sv. I–II, Leksikografski zavod, Zagreb, 1958–63., a prva završena opća enciklopedija *Enciklopedija Leksikografskoga zavoda*, sv. I–VII, Leksikografski zavod, Zagreb, 1955–64.

⁸ Tomislav Ladan, Značaj enciklopedijskog pothvata, *Bilten Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1975., br. 9–10, str. 59.

⁹ *Isto*.

¹⁰ A.(ntun) V.(ujčić), Uvodna napomena, *Lexis*, I/1986., br. 1, str. 1 (Interno izdanje Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Knjižnica Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, Zagreb).

¹¹ *Isto*.

¹² *Isto*.

¹³ Slaven Ravlić, Leksikografski zavod, Krleža i društvene znanosti, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. X, Zagreb, 2000., str. 43.

¹⁴ *Isto*, str. 44.

¹⁵ Antun Vujić, Razvitak enciklopedistike i enciklopedijsko vrednovanje, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991., str. 40.

proizlaziti iz pripadajućega društvenog odnosa. Trebalo bi pretpostaviti da o tome što enciklopedija jest, zašto se izvodi te tko to i na koji način radi prethodno govori sama enciklopedija, odnosno kada je riječ o ustroju i ciljevima, društvena pozicija koja je pokreće, a kada je riječ o njezinu obliku i smislu, stručnjaci koji je izvode. Za raspravu o enciklopediji potreban je, dakle, ne samo opći kulturni i društveni okvir nego i prepoznatljivost njezina ustroja i programa.

Leksikografija se u Hrvatskoj počinje profilirati kao posebna djelatnost za koju skrbi zajednica kada Banovina Hrvatska preuzima garancije Konzorcija Hrvatske enciklopedije, koji je prethodno kao privatna inicijativa iskazao namjeru objaviti nacionalnu enciklopediju. Banovina ugovorno ni na razini plana ne mijenja cilj, a potporu daje na jednostavan način, osiguravanjem sredstava i tako što »dodjeljuje Hrvatskoj enciklopediji pokretača i potonjega glavnog urednika Matu Ujevića te nekoliko profesora srednjih i viših škola«¹⁶. Za ustaške uprave rad na enciklopediji nastavljen je prema »zakonskoj odredbi« o Hrvatskom izdavačkom bibliografskom zavodu »kojemu je svrha i izključivo pravo izdavati i razpačavati djela enciklopedijskog, leksikografskog i bibliografskog značaja«¹⁷. Prema propisniku tako zamišljene ustanove u njoj su radili »državni službenici, dodijeljeni na rad u zavodu«, ali i »službenici koje imenuje i plaća zavod«¹⁸. Uredbom jugoslavenske vlade o osnivanju Leksikografskoga zavoda zadatak je pak te ustanove »da skuplja i obrađuje leksikografski i drugi materijal potreban za izdavanje enciklopedija, leksikona, monografija i sličnih djela«¹⁹, a i prema njoj se za tu djelatnost osiguravaju javna sredstva. Ne samo iz oskudne izreke tih akata nego i prema nazivu ustanova i tipu predviđenoga rada u njima, zaključuje se kako je cilj dobiti enciklopediju, kako se polazi od pretpostavke da je za takvo što potrebno osigurati sredstva te kako bi ustanova nositeljica pothvata samostalno mogla imati poteškoća u organiziranju stručnoga kadra. Budući da se o karakteru ustanove, upravo s obzirom na interdisciplinarnu narav enciklopedije pristupno tako ne govori ništa, to se pitanje, s bitnim posljedicama za razumijevanje same leksikografije u kulturnoj i znanstvenoj zajednici, ubrzo otvorilo samo.

Kada je uprava Leksikografskoga zavoda na samom početku izradbe enciklopedije trebala odrediti što točno rade stručnjaci koji će se tim poslom baviti, došlo

¹⁶ Mladen Švab, Mate Ujević, utemeljitelj moderne hrvatske enciklopedike, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. II, Zagreb, 1992., str. 14.

¹⁷ *Isto*, str. 21.

¹⁸ Propisnik o ustrojstvu i poslovanju Hrvatskoga izdavačkog (bibliografskog) zavoda, isto, str. 21–22.

¹⁹ Uredba o Leksikografskom zavodu FNRJ, *Službeni list FNRJ*, Beograd, 1950., br. 529 (18. X).

se u »razmimoilaženje«²⁰ s kulturnom administracijom koja joj je bila nadređena, pa se Miroslav Krleža o tome iscrpno očitovao: »S obzirom na specifičnost posla oko uređivanja leksikonskih i enciklopedijskih djela, koji posao otpočinje uređivanjem alfabeta pojmova, koji će u nekom djelu biti obrađeni, određivanjem prostora, koji će se u djelu dati nekom pojmu, a završava redakcijom primljenih tekstova, sastavljanjem indeksa itd. Vrlo je teško kod razvrstavanja službenika, koji rade na tome poslu naći pravilno rješenje. Postojeće uredbe o strukama ne predviđaju, naime, poslove takve vrste niti posebna zvanja za one, koji te poslove vrše. Stoga bi najpravičnije rješenje toga pitanja bilo u tome, da se donese posebna uredba o struci onih suradnika, koji se bave redigiranjem leksikonskih i enciklopedijskih djela, ili pak da se u Uredbi o prosvjetno-naučnoj struci predvide nova zvanja, koja bi točno obuhvaćala poslove, o kojima je riječ. Dok takve pravne regulacije nema, potrebno je u postojećim strukama naći ona zvanja, koja bi po svome karakteru bila najbliža poslovima oko redigiranja leksikona i enciklopedija. Od svih postojećih struka u obzir dolazi samo prosvjetno-naučna, a u njoj zvanja od asistenta instituta do naučnog suradnika i dalje. Kako je već rečeno, ta zvanja ne odgovaraju potpuno specifičnosti poslova, o kojima se govori, ali su im najbliža, te se zasada na njih jedino i mogu primijeniti. Stoga je za one službenike, koji u okviru redakcionih poslova vrše pomoćne radove, predviđano zvanje asistenta instituta, a za one, koji rade samostalne redaktorske poslove, naučnog suradnika. Međutim takvo se rješenje može smatrati samo kao privremeno, jer nije posve adekvatno postojećem reguliranju po strukama odnosno zvanjima. Stoga bi valjalo to pitanje riješiti onako, kako je gore navedeno, te će Leksikografski zavod o tome staviti potrebne prijedloge, čim se u toku rada iskristaliziraju svi elementi, koji su nužni, da bi takav prijedlog bio egzakatan.«²¹ Tek je donošenjem posebnoga Zakona o Leksikografskom zavodu²², koji »znanstvene i stručne suradnike« koji se tim poslovima bave naziva leksikografima, a utvrđivanje njihovih zvanja prepušta ustanovi kao nacionalnom »nositelju poslova u djelatnosti leksikografije i enciklopedike«, to pitanje u svome formalnome aspektu donekle prevladano, ali ni prema definiciji koja se izvodi nakon tako duge prakse neke djelatnosti nije posve jasno misli li se, kada se govori o leksikografiji i leksikografima, na po sebi razumljiv znanstveni i stručni rad ili na obavljanje kojega drugoga znanstvenoga i stručnoga rada za potrebe leksikografije i enciklopedike.

²⁰ Miroslav Krleža, Pismo Savjetu za nauku i kulturu Vlade FNRJ, 30. XII. 1950., Arhiv Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, Zagreb. »Kako je kod određivanja zvanja nekih naših namještenika došlo do razmimoilaženja između uprave ovog zavoda i Savjeta za nauku i kulturu, smatramo potrebnim da damo objašnjenja o razlozima zbog kojih smo stavljali određene prijedloge.«

²¹ *Isto.*

²² Zakon o Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža, Narodne novine, Zagreb, 2003., br. 96 (10. VI).

Čime se zapravo bave kada obavljaju svoj redoviti leksikografski posao nije samo pitanje oko kojega su nesigurni oni koji donose propise o toj djelatnosti i oni koji bi u javnoj raspravi leksikografski rad trebali vrednovati, nego i leksikografi sami. »Razlog i smisao« pokretanja *Radova Leksikografskog zavoda* jest u okolnosti koja je »veoma nepovoljna za znanstvenike koji rade« u toj ustanovi, kaže se u pristupnoj riječi njihova glavnog urednika Dalibora Brozovića, koji je pola stoljeća nakon Krleže u ulozi sličnoj njegovoj, onoga koji je zadužen da javnosti i nadređenoj razini kulturno-znanstvene uprave objasni osobitost i razlikovnost leksikografije.²³ »Najveći broj jedinica u izdanjima« koja Leksikografski zavod izvodi, a to su temeljna izdanja nacionalne leksikografije zbog kojih je utemeljen, »ne zahtijeva nikakva posebnog znanstvenog istraživanja. Mogli bismo te jedinice zvati kompilacijama kad bi takva karakterizacija bila samo opisna a ne i ocjembena u jednom negativnom smislu, koji sastavljači naših jedinica ne zaslužuju jer se tu ipak radi o visokostručnome poslu ako ne po kriterijima ove ili one znanstvene discipline, a ono sigurno s leksikografskog stanovišta.«²⁴ Takav pristup opet prividno posrednom pitanju položaja leksikografa u leksikografiji ne daje, kao što je očito, nikakav sustavan ni razumljiv odgovor što leksikografija jest, posebno s obzirom na zaključnu premisu o »leksikografskom stanovištu« za koje se ne zna na čemu počiva, osim što sigurno nije prema načinu zaključivanja jedna od »znanstvenih disciplina« po čijim kriterijima leksikografski rad ne bi bio ni »visokostručan«. Brozović nadalje tvrdi da znanstvenik koji »treba sastaviti leksikografsku jedinicu o kakvu predmetu za koji već ne postoji znanstvena i faktografska literatura« mora prijeći »sve faze iste istraživačke procedure koje bi prelazio neki drugi znanstvenik«. No dok će rad znanstvenika koji o tome radu izvijesti u formi standardnoga znanstvenog članka biti evaluiran, »znanstvenik koji je prošao isti istraživački put« za potrebe leksikografije »napisat će leksikografsku jedinicu, koja već po svojoj prirodi ne može biti tretirana kao pravi znanstveni prilog ni onda kada je rezultat samostalnog znanstvenog istraživanja«²⁵. Prije pitanja o znanstvenoj osnovi leksikografije, ovdje se tako raspravlja o »znanstvenicima« koji

²³ Dalibor Brozović, Uvodna riječ, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991., str. V. *Radovi* su treći pokušaj Leksikografskog zavoda da pokrene vlastitu stručnu publikaciju, treba biti »širokoga znanstvenog i stručnog raspona«, a grada u njoj raspoređena u »pet usporednih razdjela«, pri čem su »enciklopedika i leksikografija« dio tek jednoga »razdjela« i to s »informatikom«. U razdoblju 1991–2000. izašlo je 10 svezaka, od kojih su dva posvećena stručnim i znanstvenim skupovima o leksikografiji i samomu Zavodu, dva su posvećena građi iz Kležine ostavštine, a tek jedan izlazi u »razdjelu za prirodne i tehničke znanosti«. Prva stručna publikacija bili su *Analitički leksikografski radovi FNRJ*, sv. I–III, Zagreb, 1955–56., u kojima je publicirana isključivo bibliografska i terminološka grada. Jedini stvarni pokušaj kritičke problematizacije leksikografije u publikaciji koja bi »razvila stručno-znanstvenu komunikaciju s javnošću« bio je časopis za »leksikografska istraživanja« *Lexis*, Leksikografski zavod, Zagreb, 1986., ogledni broj (1), kao interno izdanje, nije zaživio.

²⁴ *Isto*, str. VI.

²⁵ *Isto*.

rade, »sastavljaju« leksikografske članke kada je za te članke potrebno obaviti »samostalno znanstveno istraživanje«, ali i kada takvo istraživanje nije potrebno, već je dovoljno pregledati i popisati postojeće stanje. No je li za te pregledne članke također potrebna znanstvena upućenost, odgovor se ne daje, osim opet posredno, da čak ni kada je rezultat samostalnoga znanstvenog istraživanja leksikografska jedinica »po svojoj prirodi« ne može biti »tretirana kao pravi znanstveni prilog«. Po načinu izlaganja moglo bi se pretpostaviti da se za autora i publikaciju koju najavljuje i tumači podrazumijeva kakva je »priroda« leksikografske jedinice i po čem ta jedinica nešto u stručnom i znanstvenom smislu jest ili nije, ali premda nije tako, problem još uvijek nije povezan tek s time što bi znanstvenik u leksikografiji svoju znanstvenu legitimaciju trebao stjecati izvan leksikografije, odnosno u predmetnom smislu čak i bez obzira na nju. I sama je Krležina projekcija o usporednosti leksikografske i drugih srodnih djelatnosti naglašavala kako je takav pristup »privremen« i »neegzaktan«, pa je očitovanje da bi »sve leksikografske jedinice« bile rezultat »leksikografske obrade na temelju znanstvene literature«, odnosno da će takvu literaturu, ako o nekom predmetu ne postoji, »pisati znanstvenici« iz leksikografskoga sustava i objaviti u svome časopisu, idealistička, a ne kritička pretpostavka, koja protuslovi ne samo znanstvenoj kritici nego i ideji enciklopedije. Kada bi takvo što bilo moguće, doista bi »nesumnjivo« išlo »i na korist znanosti i domovine«²⁶, samo se enciklopedije ne pokreću i ne izvode tek iz pozitivnih spoznaja pojedinih znanosti ni kada je njihov pojmovni raspon definiran, a ne apsolutan. Sam je Krleža isticao da su enciklopedije i udžbenici, sve dok »nemamo barem skripta na visokim školama«²⁷, no enciklopedije imaju udžbeničku dimenziju i kada pravi udžbenici postoje. Čini se da se za razumijevanje enciklopedije i leksikografije pokazalo dalekosežnim upravo to što se leksikografija razvijala kroz enciklopediju, odnosno što je u hrvatskoj kulturi enciklopedija nastala prije nego što se spoznalo kako se to dogodilo.

Elaboraciji ideje enciklopedije (što ona jest i zašto je važna i korisna po sebi) i Krleža je bio manje posvećen i pritom određen nego tomu zašto je ona važna za domovinu, kao i Ujević prije i Brozović poslije njega²⁸. Krleža je, doduše, nastojao pokazati kako je leksikografska inicijativa njegova kruga u duhu suvremenih pristupa: »Stojeći pred problemom da li da damo leksikon međunarodnih omjera ili priručnu jugoslavensku ‚Enciklopediju‘, odlučili smo da razdijelimo sveukupnu materiju predviđene leksikalne građe na devet osnovnih grupa. To se pokazalo kao pravilan, mo-

²⁶ *Isto.*

²⁷ Titov govor prigodom uručenja odlikovanja i odgovor Miroslava Krleže (1972), *Bilten Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1975., br. 9–10, cit. prema *Oko*, VIII/1980., br. 229, str. 1.

²⁸ Usp. Mate Ujević, Predgovor, *Hrvatska enciklopedija*, sv. I, Zagreb, 1941., str. IX–XI. Miroslav Krleža, O nekim problemima enciklopedije, *Republika*, IX/1953., br. 2–3, str. 109–132. Dalibor Brozović, Predgovor, *Hrvatska enciklopedija*, sv. I, Zagreb, 1999., str. VII–VIII.

glo bi se reći dalekovidan zaključak, koji je isto tako, otprilike godinu dana kasnije, provela u djelo bostonska komisija anglosaksonsko-amerikanske enciklopedije.«²⁹ U to da se Krleža doista zanimao za stanje i oblike moderne leksikografije u doba kad je sam radio na pokretanju enciklopedije nema razloga sumnjati. U njegovu se djelu već prije razabiru ne samo oblici eksperimentiranja s leksikografskom obradbom pojmova nego i potreba za demonstracijom erudicijskoga predteksta, sigurnosti iska-za koja se implicitno poziva na činjenice i njihov logičan raspored.³⁰ No pravi razmjer te upućenosti ipak treba razmatrati prema raspoloživim izvorima, od kojih jedan indicira da se Krleža i nakon što je Enciklopedija Jugoslavije počela izlaziti pita »nema li nacionalnih enciklopedija i izvan naše zemlje? Bilo bi dobro da se navedu«³¹. To je svakako neobično, pa i kao retoričko pitanje za nekoga tko prethodno izvještava da se »dalekovidno« konceptijski odlučio između »međunarodnih omjera« i »priručne« domaće publikacije, koristeći pritom termine leksikona, enciklopedije i »leksikalne građe« neodređeno. Očito je da se, i kada pokušava govoriti o metodologiji izradbe enciklopedije, Krleža teško odvaja od misli vodilje koja ga enciklopediji privlači, da je »na sajmu kulture naš hod tih i nečujan, jer se mi još uvijek krećemo u opancima, čudeći se od vremena na vrijeme tuđinskom cerekanju«, premda »raspoložemo svi-ma preduslovima, da našu vlastitu kulturnu svijest pretvorimo u djelo, budući da posjedujemo onu materijalnu i političku bazu, kojoj je ostvarenje takvih kulturnih manifestacija jednom od najbitnijih svrha«³². Tu se enciklopediju razumije ponajprije kao sredstvo na način gotovo identičan Ujevićevu, koji govori o »sustavnosti s kojom strani pisci prešućuju sve što je naše ili što je još gore, izrazite naše vrednote prika-zuju kao svoje«, a »da bi se ta silna neprijateljska propaganda mogla suzbiti, bilo je potrebno postaviti naš narodni život i naša kulturna pregnuća u europski i svjetski okvir, što nikako nije bilo moguće drukčije nego pokretanjem jednog enciklopedij-skog djela«³³. Nije dakle toliko riječ o tome da bi nacionalnu kulturu afirmirala enci-klopedija, odnosno jezik i složenost izradbe te zahtjevne forme, koliko o tome da bi u enciklopediji kao sustavu došao do izražaja i značenja prešućeni, neimenovani ili pogrešno obrađeni sadržaj narodnoga života.

²⁹ Miroslav Krleža, Referat na plenumu Centralne redakcije Enciklopedije Jugoslavije 12. VI. 1952; cit. prema Miroslav Krleža, *Sa uredničkog stola*, Sarajevo, 1988., str. 83.

³⁰ Usp. Miroslav Krleža, Tumač imena i pojmova za knjigu *Evropa danas*, *Evropa danas*, Sa-rajevo, 1979.

³¹ Miroslav Krleža, *Marginalije*, Rukopisna ostavština Miroslava Krleže, Nacionalna i sveuči-lišna knjižnica, Zagreb.

³² Miroslav Krleža, O nekim problemima enciklopedije, *Republika*, IX/1953., br. 2–3, str. 132.

³³ Mate Ujević, Hrvatski izdavački bibliografski zavod (1945), cit. prema *Radovi Leksikograf-skog zavoda Miroslav Krleža*, sv. II, Zagreb, 1992., str. 37.

Enciklopedija koja je po definiciji »djelo koje daje sažet, sistematski pregled svih grana ljudskog znanja«³⁴ upućeno na sigurnost društva u vlastite mogućnosti, dakle na suvremenost, povezana je u Ujevićevu i Krležinu shvaćanju njezinih razloga izravno s identitetom, upućenošću zajednice da u svojoj prošlosti nađe »objašnjenje i svijest o samoj sebi, kao općem vlasništvu sudionika koje ih utoliko više učvršćuje i čini prisnijim, što je bogatije«³⁵. Specifičan zadatak enciklopedije da »uspostavi logičku vezu između raznih aspekata ljudskog znanja«³⁶, koji je naslijedila iz prototeksta D'Alembertovih *Discours préliminaire*³⁷, nije se pritom, dakako, mogao izvedbeno izgubiti, ali je ostao motivacijski i receptivno skriven pod snažnijom kulturnom porukom o enciklopediji kao vrsti sjećanja. No dok je Ujević svjestan da su bitne pretpostavke enciklopedije, pogotovo s tako postavljenim ciljem, bibliografija i standardni rječnik, koje, budući da ne egzistiraju, treba usporedno razvijati, te da »enciklopedija kao skup članaka o svemu i svačemu ne može biti ideološki isključiva«³⁸, Krleži je osobito stalo do Diderota kao »erudita velikog stila« koji je »u svojoj svijesti predstavljao rijetku formulu sretnog i harmoničnog spoja pjesničke nadarenosti i razumne treznoće. Metafizik i kalkulator, sa neobično razvijenim smislom u pitanjima umjetničkog ukusa, on je bio pouzdan tumač svih ljudskih napora od tkalačke vještine do scenske umjetnosti i do zvjezdoznanstva uzduž i poprijeko«³⁹. Krležini pokušaji da se i sam ogleda u toj vrsti interpretativne leksikografije nisu, osim stilskoga dojma, ostavili znatnijega traga, bili su još za njegova života, čak i kad je riječ o članku o samim »enciklopedistima«, zamijenjeni sustavnom i neutralnom eksplikacijom činjenica i postavki.⁴⁰ Paradoks je u tome da su njegove marginalije ostale bez suvremenoga odjeka, jer svoju razgovornu perspektivu nisu mogle ostvariti već stoga što nisu ni dopirale dalje od leksikografske radionice, a njemu se često

³⁴ Enciklopedija, *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. II, Zagreb, 1956., str. 564.

³⁵ J. G. Droysen, *Historik*, Stuttgart, 1977., str. 10, 45.

³⁶ Un ordre et un enchainement; cit. prema Enciklopedija, *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. II, Zagreb, 1956., str. 565.

³⁷ Usp. Kruno Pranjic, Pristupna besjeda francuskoj prosvjetiteljskoj enciklopediji, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991., str. 53–58.

³⁸ Hrvatska enciklopedija, *Književni oglas Hrvatska enciklopedija*, (1940), nepaginirano.

³⁹ Miroslav Krleža, Marginalije, Rukopisna ostavština Miroslava Krleže, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb. Krleža je nezadovoljan iscrpnošću članka *Enciklopedisti* za Enciklopediju Leksikografskog zavoda (sv. II, Zagreb, 1956), napisao opsežnu bilješku, koja je većim dijelom in-tegrirana u članak »kad se već bavimo enciklopedijskim poslom, i kad već pišemo neku Enciklopediju, i kad već u toj Enciklopediji pišemo o enciklopedistima, onda bi ipak bilo potrebno da im odamo neku dostojnu počast«.

⁴⁰ Usp. Enciklopedisti, *Opća enciklopedija*, sv. II, Zagreb, 1977., str. 563–564.

činilo ni tamo.⁴¹ Njihova intencija nije samo u korigiranju, prije je riječ o potrebi da se uspostavi makar interno razgovorno polje koje bi razvijalo enciklopediju. No takav razgovor nije mogao biti proveden, ne samo stoga što ga Krležin autoritet ne bi dopustio ili jer ne bi imao erudijski ravnopravnoga sugovornika, koliko što bi s plana razmatranja enciklopedije, odnosno leksikografije, nužno prelazio na »neuralgični« plan sadržaja kulturnoga pamćenja iz kojih je ta enciklopedija izvodila svoju definiciju i u kojem je zastao. Uostalom, enciklopediju se i u definiciji iz enciklopedije koju je modelirao sam Krleža dijeli na opću i specijalnu, kakvu podjelu razrađuje i Ladan u spomenutom članku, dok ju se unatoč tomu u razgovornom smislu i nadalje u hrvatskoj javnosti doživljava nacionalnom.⁴²

Svaka je moderna enciklopedija nacionalna, ali ne tek po svome sadržaju, razmjeru nacionalne građe ili uklopljenosti toga razmjera ili načina obradbe u pripadajući i željeni kontekst ili krug, koliko po prinosu nacionalnomu bogatstvu, »slijevajući u njega dobra kao sredstva univerzalnih vrijednosti znanosti, tehnike, kulture i obrazovanja«⁴³. Ona je nacionalna i po jeziku, jer je enciklopedija *neprevodiva*⁴⁴, pa već utoliko leksikografski rad ne može biti kompilacija, »stamenost jezične postojanosti rasprostire se u svojoj punini prijenosa istoznačne komunikacijske vrijednosti«⁴⁵. Francuska velika *Enciklopedija* omogućila je »ideal dugovan konzervatorskoj funkciji standardizirana jezika kadra istovjetnost poruke očuvati tečajem vjekova«⁴⁶. Hr-

⁴¹ Razgovornu impostaciju marginalija dokumentira i žanrovski okvir pisma kojim se Krleža u njima ponekad izravno koristi. Uočavajući da se problemi na koje se u njima prethodno osvrtao, Krleža također u samom tekstu marginalija, od rezignirajućega do prijetećega tona, zapaža kako njegove primjedbe u onih kojima su upućene ne dobivaju odjek.

⁴² Usp. npr. »Ljudi često zamjenjuju *Hrvatsku enciklopediju* Mate Ujevića s hrvatskom enciklopedijom u nacionalnom smislu. Ona je, međutim, opća enciklopedija, upravo kao što je to i *Britannica*, koja dakle, nije britanska nego univerzalna.« Antun Vujić, Paradigma i identitet, *Kolo*, V/1996., br. 4, str. 228.

⁴³ Antun Vujić, Razvitak enciklopedistike i enciklopedijsko vrednovanje, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991., str. 40.

⁴⁴ Pokušaj da se leksikografsku obradbu prilagodi njemačkoj leksikonskoj tradiciji »naišao je zbog strukture hrvatskoga jezika na nepremostive poteškoće«. Usp. Mladen Švab, Mate Ujević, utemeljitelj moderne hrvatske enciklopedike, *Radovi Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža*, sv. II, Zagreb, 1992., str. 14. No kad se raspravlja o »neprevodivosti« enciklopedijskoga teksta, nije riječ tek o prilagodbi modela, nego i o strukturi jedinice. Dok će rječnik, primjerice, definirati selo tako da ga komunikacijski što više pročisti i približi drugomu jeziku, enciklopedijska obradba ide u suprotnom smjeru, predočavajući što selo u kulturnom pogledu znači u njezinu jeziku. Enciklopedijska je obradba osim toga važna i za terminološku standardizaciju. Dok rječnik s internacionalizmima, primjerice onima iz informatičkoga polja, postupa s intencijom da ih označiteljski prilagodi, odnosno doista prevede, zamijeni novotvorbom, enciklopedija popunjava njihov značenjski sadržaj te tako stabilizira značenje.

⁴⁵ Kruno Pranjić, Pristupna besjeda francuskoj prosvjetiteljskoj enciklopediji, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. I, Zagreb, 1991., str. 58.

⁴⁶ *Isto*.

vatska je moderna leksikografija proizašla iz jezične nestabilnosti: »naučni termini u našoj literaturi općenito prihvaćeni, razlikuju se gdje gdje od onih u običnom govoru. Neki su ih stručnjaci i naizmjenice upotrebljavali«⁴⁷. Sam je termin enciklopedije u novome vijeku prvi afirmirao Pavao Skalić, pisac kojemu je materinski jezik bio hrvatski. No kao što je njegova »summa« vrlo slobodno shvaćen zbir različitih interesa i obradba, u kojem se vrijednom da opstane pokazala tek naslovna pojmovna inačica⁴⁸, i enciklopedija je spram hrvatskoga jezičnoga standarda ostala u neočekivanom raskoraku, rječnik suvremenoga standarda trebao bi se po sebi razabrati iz milijuna obrađenih leksikografskih jedinica. Osim toga, kako je uopće – s obzirom na svoju vjerodostojnost – leksikografiji problem objasniti što sama na konkretnoj izvedbenoj razini nacionalnoga jezika jest, čime se bavi i na koji način. Sudeći prema vrlo preglednom i utemeljenom članku o leksikografiji u *Hrvatskoj enciklopediji*, takav problem s leksikografijom u Hrvatskoj i nije izražen.⁴⁹ Hrvatska bi leksikografija bila ukupnost leksikografskih djela koja se odnose na jezik, u ovom slučaju hrvatski jezik, a sama leksikografija »sustavno popisivanje, opis i tumačenje rječničkoga blaga«, »promatranoga sa stajališta oblika, značenja i kombinacija jezičnih jedinica, prema određenim obično unaprijed utvrđenim ili dogovorenim kriterijima, kao i objavljivanje rezultata takva rada«. Kaže se da načelno valja razlikovati »praksu i tehnike izradbe rječnika (upravo leksikografskih djela) od lingvističke (dakle u osnovi znanstvene) analize te prakse i tih tehnika«⁵⁰. Ako se prihvati da je znanstveno polje leksikografije lingvističko, kada ona doista »nužno zadire u različite lingvističke discipline kao što su leksikologija, tvorba riječi, semantika, etimologija, gramatika«, ostaje otvorenim utvrđuje li *Rječnik hrvatskoga jezika*⁵¹ iz istoga leksikografskoga sustava dosljedno odnos leksikografije i leksikologije. Za taj je hrvatski rječnik leksikografija »teorija i praksa izradbe rječnika i leksikona, sastavljanje rječnika i leksikona«, a leksikologija je »jezikoslovna znanost koja proučava lekseme, njihove kombinacije, povijest i funkciju u određenom sociokulturnom sustavu«⁵². Leksikografija je dakle »nešto« (teorija i praksa), nije ni disciplina, premda je teorija i analiza, dakle znanost, a leksikologija je znanost. Problem je nešto razvidniji iz definicija riječi etnografija i etnologija u istome rječniku, pa je etnografija »znanost koja proučava i opisuje materijalnu i duhovnu kulturu pojedinih naroda«, dodaje se sinonim »narodopis«, a etnologija

⁴⁷ Gustav Šamšalović, Predgovor, *Leksikon Minerva*, Zagreb, 1936., str. VI.

⁴⁸ Slobodan P. Novak, Povijest hrvatske književnosti, sv. II, Zagreb, 1997., str. 577–579.

⁴⁹ Leksikografija, *Hrvatska enciklopedija*, sv. VI, Zagreb, 2004., str. 495–499.

⁵⁰ *Isto*, str. 495.

⁵¹ *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga, Zagreb, 2000.

⁵² *Isto*, str. 536. Usp. također postavku Vladimira Bitija da »svaka teorija, htjela to ili ne, pripada horizontu određene kulture koji unaprijed određuje što će za nju uopće biti kultura«. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*, Zagreb, 2000., str. VIII.

je »znanost koja proučava podrijetlo, razvoj i život naroda te njegovu materijalnu i duhovnu kulturu«⁵³. Kada bi se ta objašnjenja formalno raščlanilo, ostala bi razlika u »podrijetlu i razvoju« naroda, premda su i podrijetlo i razvoj po sebi sadržani u proučavanju »materijalne i duhovne kulture«, pa je stvarna razlika tek u »opisu«, za koji se tu implicira kako pripada znanstveno-stručnomu planu.

Definiciju leksikografije iz *Hrvatske enciklopedije* prihvaća i popularna *Enciklopedija*⁵⁴, koja sebe unatoč pretpostavci da je svaka, te napose svaka opća enciklopedija nacionalna, podnaslovno tumači »općom i nacionalnom«, s time da o leksikografiji ne govori kao o obradbi »rječničkoga blaga«, nego više kao o sustavu tumačenja značenja riječi u teoriji i praksi izradbe leksikografskih djela, pri čem se podjela na lingvističku leksikografiju i onu koja se bavi pripremom djela učvršćuje tako što se tu drugu leksikografiju imenuje enciklopedijskom. S tim se u vezi ističe kako se »pojam« leksikografija »danas češće rabi u potonjem značenju«, dakle u značenju enciklopedijske leksikografije.⁵⁵ Ne treba ni naglasiti da je u razradbi vrsta leksikografskih radova, ali i strukture leksikografskih djela i članaka *Hrvatska enciklopedija* posvećena gotovo isključivo »rječnicima«. Pojmovni i terminološki odnos rječnika i leksikona, leksikona i enciklopedije, leksikografije i leksikologije, ili primjerice etnografije i etnologije pripada određenomu sociokulturnomu sustavu i ne znači uvijek i svugdje isto. Među ostalim i stoga leksikografska djela nastoje, »kada su jednom svi elementi« oko razumijevanja značenja »utvrđeni ili dogovoreni« da u leksikografskom smislu, ali i u smislu »običnoga govora«, odnosno sintagme »češće rabi u značenju« bude »što čvršća, stalnija«⁵⁶. No ni posljednja *Enciklopedija*, koja unatoč nakani raširenosti programatski vodi računa o svojoj odgovornosti,⁵⁷ ne bi sebe nazvala enciklopedijom kada bi se držala vlastite definicije toga pojma, niti bi to mogla učiniti da postoji čvrsti, standardni »rječnički« sustav koji bi takvu naslovnu impostaciju priječio. Pritom nije riječ o tome da bi pojam »enciklopedije« trebalo »čuvati« u vrijednosnome smislu »kulturnoga pamćenja«, jer još Ladanov pregled utvrđuje kako se za različite vrste priručnika, od zabavnih do stručnih, »prečesto uzima upravo naziv ‚enciklopedija‘, te susrećemo čak ‚enciklopediju‘ humora ili ‚en-

⁵³ *Isto*, str. 252.

⁵⁴ *Enciklopedija, opća i nacionalna u 20 knjiga*, sv. I–XVII, Zagreb, 2005–07.

⁵⁵ *Isto*, sv. XII, str. 100.

⁵⁶ Leksikografija, *Hrvatska enciklopedija*, sv. VI, Zagreb, 2004., str. 496.

⁵⁷ »Djelo je zadržalo sve svoje leksikografske standarde, a preoblikovano je prema potrebama bitno veće naklade...« Antun Vujić, Predgovor, *Enciklopedija, opća i nacionalna u 20 knjiga*, sv. I, Zagreb, 2005., str. VIII.

ciklopediju' zubarstva«⁵⁸, nego, naprotiv, da bi leksikografija trebala biti dosljedna u uporabi vlastitih alata iz terminoloških razloga: »svaki rječnik u obradi građe služi se leksikografskim metajezikom«⁵⁹.

Budući da je predmet leksikografije i enciklopedija kao posebna vrsta *rječnika*, pa i takva koja *uspostavlja logičku vezu između različitih vrsta ljudskoga znanja*, a budući da je u hrvatskoj leksikografiji praksa enciklopedije u jeziku i djelima respektabilna građa, te napokon s obzirom na to da je ideal francuske velike *Enciklopedije* u smislu definiranja i uloge znanja u razvoju i prosvijećenosti društva u informacijskome društvu i njemu pripadajućim informacijskim znanostima dobio novi povijesni i teorijski okvir, odnos leksikografije kao cjeline i znanosti zahtijeva nova tumačenja. Za enciklopediju, a to znači i leksikografiju, utemeljenje vlastitih vrijednosti uvijek je iznova znanstveno pitanje, a enciklopedija već zbog naravi građe mora počinjati »uvijek iznova«. Neprijeporno je da je leksikografija rad u jeziku i s jezikom, te da je ne samo lingvistička leksikografija nego i sama leksikografija u svome temelju lingvistički predmet. Ali leksikografija je i kao praksa i kao analiza te prakse djelatnost, time i društvena djelatnost, pa je osim s lingvističkim disciplinama u svome utemeljenju povezana s društvenim znanostima, i to ne samo kao njihovim predmetom nego i njihovom metodom. Napokon, upravo predmetno iskustvo hrvatske leksikografije pokazuje koliko je obradba nacionalne građe, kojom se velikim dijelom bave humanističke znanosti, a ne samo lingvistika, utjecala na njezin razvoj i ograničenja, te koliko su te znanosti neodvojive u svome pristupu i praksi od onoga što u smislu samorazumijevanja leksikografija može učiniti za sebe.

Leksikografijom se u informacijskome društvu ne bave samo leksikografi⁶⁰, a leksikografijom se u hrvatskoj leksikografiji, ni u izgradnji njezine stručne i znanstvene osnove, kao ni u rastu njezine građe, nisu bavili samo leksikografi. Naprotiv, velik dio leksikografskih prinosa ostvarili su stručnjaci iz drugih područja, pa se ta područja u znanstvenoj i stručnoj razdiobi za leksikografe pri projektiranju novih leksikografskih sustava i dalje doživljavaju kao obvezujuća. Ona to sigurno u znanstvenome i stručnome smislu interdisciplinarno i jesu, samo je leksikografija

⁵⁸ Tomislav Ladan, Značaj enciklopedijskog pothvata, *Bilten Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1975., br. 9–10, str. 56.

⁵⁹ Leksikografija, *Hrvatska enciklopedija*, sv. VI, Zagreb, 2004., str. 496.

⁶⁰ Prema vlastitome određenju »Wikipedija (*wiki* + *enciklopedija*) je višejezična, na Webu zasnovana enciklopedija slobodnog sadržaja. Ona postoji kao wiki, što podrazumijeva da se piše u suradnji s brojnim volonterima, te većinu članaka može mijenjati svatko s pristupom Internetu i odgovarajućim web preglednikom«. <http://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija>. Pristupljeno 9. VIII. 2007.

sada u stanju preuzeti obveze i odgovornosti i u drugome smjeru.⁶¹ Razumijevanje leksikografije u Hrvatskoj su osim toga snažno oblikovala dva autoriteta, Miroslav Krleža i Mate Ujević, svaki na svoj način, ali se »matrica mišljenja« koju su oblikovali održala i nakon njih, bez obzira na različit ideologijski supstrat, pa čak i bez obzira na promjenu dominantnoga ideologijskoga supstrata u društvu uopće.⁶² Temeljna je obveza leksikografije, gledano i iz te matrice, bila zasnovana na svijesti o leksikografskoj obradbi kao pomoćnoj s obzirom na akademske struke, pa će leksikografija do svoga razmjernoga položaja u kulturnoj i znanstvenoj razgovornici doći to lakše što ograničenja ne bude osjećala izvan sebe i što utemeljenja vlastitih razloga bude vidjela i preko granica užega predmeta kojemu je posvećena.

CONTRIBUTION TO THE UNDERSTANDING OF LEXICOGRAPHY AND ENCYCLOPAEDIA IN CONTEMPORARY CROATIAN CULTURE

Vlaho Bogišić

The Miroslav Krleža Lexicographic Institute, Zagreb

SUMMARY: The author considers the status and the significance of lexicography and encyclopaedia in the Croatian society in general, and in the Croatian scientific and cultural community in particular, by including them in the context of institutionalised protection on the one side, and the lack of public and critical debate on what encyclopaedia and lexicography mean on the other. Individual attempts to promote this type of discussion in professional journals are analysed separately. Whereas the article considers one of the tasks of encyclopaedias to be the dissemination of general knowledge in the society, the backbone for drawing conclusions is in the public perception of lexicography and encyclopaedia, i.e. of their publicity. Furthermore, historical development of lexicography in Croatia in the period since the 1930s is examined in the context of its establishment as a separate (scientific) discipline, as well as terminological aspects of this issue and its position in the contemporary scientific system.

Keywords: *lexicography, encyclopaedia, Miroslav Krleža*

⁶¹ U razdiobi hrvatske znanosti znanstvena grana »5. 04. 05 Leksikografija i enciklopedistika« utemeljena je u području društvenih znanosti i polju informacijskih znanosti (*Pravilnik o utvrđivanju znanstvenih područja* Ministarstva znanosti i tehnologije od 14. 3. 1997., s promjenama od 8. 12. 1997. i od 21. 1. 2000. te napokon *Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama* Nacionalnog vijeća za znanost od 3. 5. 2005) pa je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu odlukom Fakultetskog vijeća u svibnju 2004. pri Odsjeku za informacijske znanosti osnovana Katedra za leksikografiju i enciklopedistiku sa zadaćom, između ostaloga, zadaćom da u znanstvenom prostoru leksikografije i enciklopedike »ostvaruje trajnu suradnju ne samo s Leksikografskim zavodom Miroslav Krleža, nego i svim ostalim katedrama i odsjecima na Filozofskom fakultetu kojima je leksikografija (i enciklopedika), a s tim u vezi i leksikologija«, predmet djelovanja te da formalno obrazuje leksikografe na poslijediplomskoj i diplomskoj razini. *Zapisnici Fakultetskog vijeća Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za 2004. godinu.*

⁶² Slaven Ravlić, Leksikografski zavod, Krleža i društvene znanosti, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, sv. X, Zagreb, 2000., str. 44.